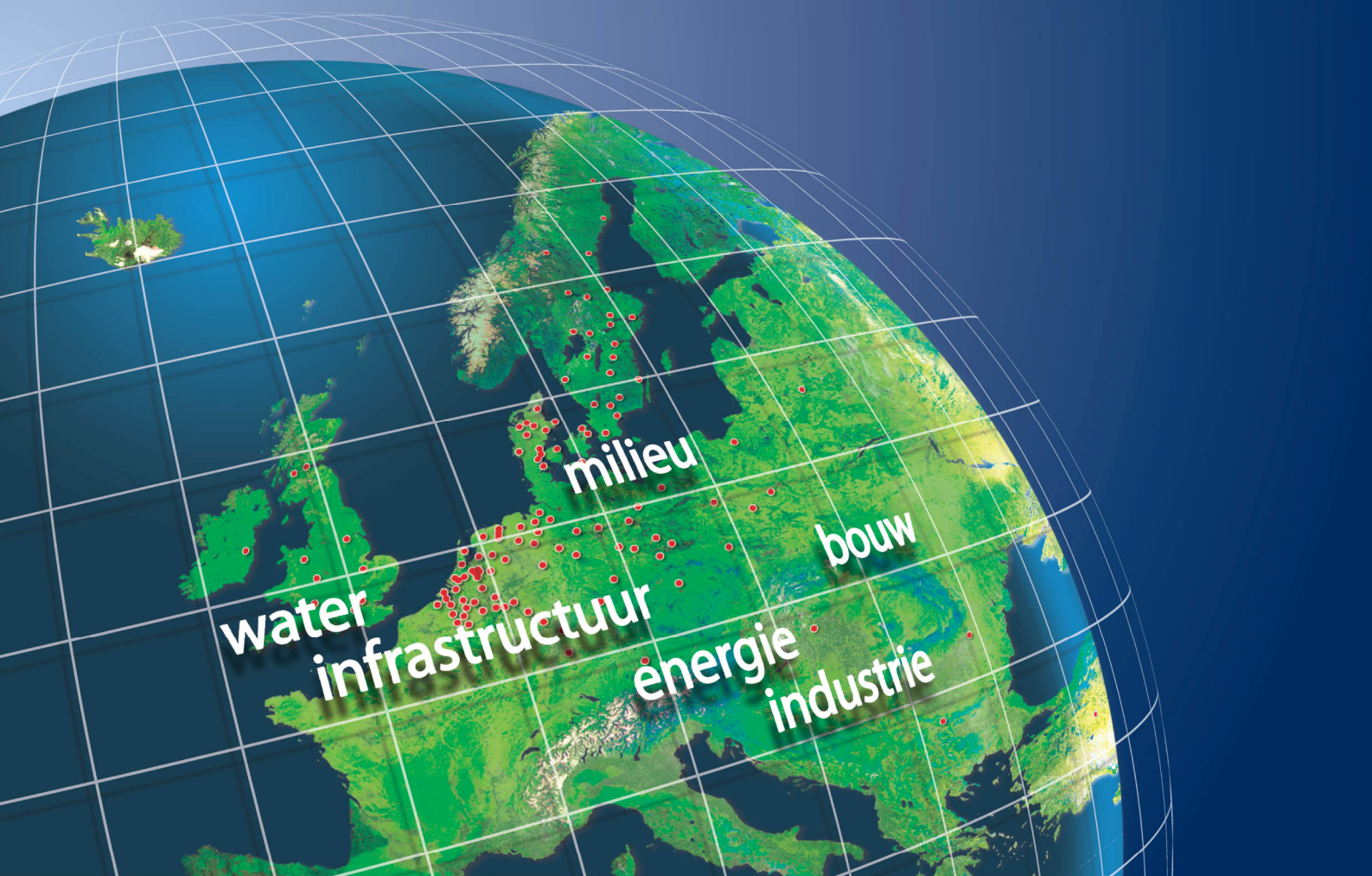

Archeologisch onderzoek ontwikkeling De Where te Purmerend - gem. Purmerend

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1377

Archeologisch onderzoek ontwikkeling De Where te Purmerend - gem. Purmerend

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 1377

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
AM Wonen en Linden Groep

Grontmij Nederland B.V.
Houten, 17 juli 2014

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek ontwikkeling De Where te Purmerend,
gemeente Purmerend - bureauonderzoek
Grontmij Archeologische Rapporten 1377

Projectnummer : 331746

Referentienummer : GAR 1377

Revisie : D

Datum : 17 juli 2014

Auteurs : dhr. drs. J. van der Roest

E-mail adres : juan.vanderroest@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. drs. W.A. van Breda

paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. ir. P.B.J.M. Oude Boerrigter

paraaf goedgekeurd :

Contact : Grontmij Nederland B.V.
De Molen 48
3994 DB Houten
Postbus 119
3990 DC Houten
T 030 - 634 47 00
F 030 - 637 94 15
archeologie@grontmij.nl
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum	opdracht	: 26 juni 2012
"	concept	: 26 augustus 2013
"	definitief	: 17 juli 2014
Opdrachtgever		: AM Wonen en Linden Groep contactpersoon: dhr. G.J. Pappot - AM Wonen BV Postbus 4052 3502 HB NIEUWEGEIN
Uitvoerder		: Grontmij Nederland B.V. De Molen 48, Houten Postbus 119 3990 DC HOUTEN
Bevoegde overheid		: Gemeente Purmerend Purmersteenweg 42, Purmerend Postbus 15 1440 AA PURMEREND contactpersoon: mevr. N. Bogicevic-Vujosevic - projectleider RO 0299 - 45 24 81 - n.bogicevic-vujosevic@purmerend.nl adviseur inzake archeologie: mevr. A. Schenk - beleidsmedewerker Vergunningen, Toezicht en Handhaving 0299 - 45 22 94 - a.schenk@purmerend.nl
Aanleiding		: sloop, sanering, herinrichting en nieuwbouw woonlocatie
Soort onderzoek		: bureauonderzoek
Locatie (bijlage 1)		: provincie : Noord-Holland gemeente : Purmerend plaats : Purmerend toponiem : De Where kaartbladen : 19 G Purmerend RD-coördinaten : NW : X: 126.415 / Y: 501.986 NO : X: 126.685 / Y: 501.857 ZO : X: 126.615 / Y: 501.720 ZW : X: 126.337 / Y: 501.871 opp. plangebied : ca. 3,63 ha
Archeoregio		: Hollands veen-kleigebied (12)
Archis2		: onderzoeksmelding : 58018 (= CIS-code) onderzoeksnummer : 50276
Documentatie		: beheer en plaats : voorlopig Grontmij Houten beheer en plaats : digitale documentatie - e-depot

Samenvatting

In opdracht van AM Wonen en Linden Groep heeft Grontmij een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de ontwikkeling van het plangebied De Where te Purmerend.

Initiatiefnemers willen het oude bedrijventerrein De Where tot nieuwe woonwijk omvormen. Het naoorlogse bedrijventerrein ligt op de kruising van de Where en de Purmerringvaart. In de structuurvisie 2005-2020 van de gemeente Purmerend is De Where benoemd als locatie waar wonen gewenst is. Door de bijzondere ligging aan het water en in het groen is de locatie uitermate geschikt voor de realisatie van een nieuwe woonwijk met 100-125 woningen.

De met dit project gepaard gaande grondwerkzaamheden kunnen echter een directe bedreiging vormen voor de eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. Ten behoeve van de procedure is daarom ook een archeologische onderbouwing noodzakelijk.

Het blijkt dat er binnen het plangebied een lage verwachting is voor de aanwezigheid van archeologische waarden en sporen vanaf de Prehistorie tot en met de Vroege Middeleeuwen. Voor de aanwezigheid van waarden en sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt daarentegen voor een deel van het terrein een middelhoge verwachting. Het plangebied ligt op een ontginningsas langs een belangrijke vaar- (de Where) en uitvalsweg. Waarschijnlijk heeft het gebied voor het begin van de '60-er jaren van de vorige eeuw geen bebouwing gekend. Tot die tijd is het waarschijnlijk altijd in gebruik geweest als weidegrond.

In het plangebied heeft tot begin 20^e eeuw gedurende eeuwen een poldermolentje (waarschijnlijk uit hout?) gestaan. Op kaarten van na de Tweede Wereldoorlog staat dit molentje echter niet meer aangegeven. Met de inrichting van het gebied als bedrijventerrein in de '60-er jaren zijn waarschijnlijk mogelijk nog aanwezige resten in de bodem verdwenen.

Hoewel er dus een middelhoge verwachting geldt voor een deel van het plangebied, zijn hier bij het bureauonderzoek verder geen aanwijzingen voor gevonden. Er wordt daarom dan ook geen vervolgonderzoek in deze aanbevolen. Dit houdt in dat geadviseerd wordt het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Mochten tijdens grondwerkzaamheden en de inrichting van het plangebied alsnog archeologische of cultuurhistorische waarden, vondsten en/of sporen worden aangetroffen, dan dient altijd direct contact te worden opgenomen met de bevoegde overheid in het kader van de wettelijke meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 53 en 54).

Dit rapport is in concept voorgelegd aan de bevoegde overheid. Na goedkeuring van het rapport en instemming met de resultaten en de aanbevelingen, is het rapport definitief gemaakt.

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	3
Samenvatting.....	4
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Doelstelling.....	6
1.3 Beleidskader	6
2 Bureauonderzoek.....	7
2.1 Werkwijze.....	7
2.2 Geologie, geomorfologie en bodem.....	7
2.3 Landschap en bewoningsgeschiedenis	10
2.4 Plangebied oude, huidige en toekomstige situatie	12
2.5 Verstoringen in de ondergrond /toestand van de bodem	18
2.6 Archeologie en cultuurhistorie.....	22
2.7 Archeologische verwachting	26
3 Conclusie en aanbevelingen.....	27
3.1 Conclusie	27
3.2 Aanbevelingen	27
Literatuur en bronnen	28
Verklarende woordenlijst en afkortingen	29
Bijlage 1: Ligging plangebied op topografische ondergrond	
Bijlage 2: Archeologische basiskaart	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van AM Wonen en Linden Groep heeft Grontmij Nederland B.V. archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de ontwikkeling van bedrijventerrein De Where in Purmerend tot nieuwe woonwijk. Het naoorlogse bedrijventerrein De Where (circa 3,4 ha) ligt op de kruising van de Where en de Purmerringvaart, zie bijlage 1 en afbeelding 2.3. In de structuurvisie 2005-2020 van de gemeente Purmerend is De Where benoemd als locatie waar wonen gewenst is. Door de bijzondere ligging aan het water en in het groen is de locatie uitermate geschikt voor de realisatie van een nieuwe woonwijk met 100-125 woningen, zie afbeelding 2.9.

De met dit project gepaard gaande grondwerkzaamheden kunnen echter een directe bedreiging vormen voor de eventuele archeologische waarden binnen het plangebied. Ten behoeve van de aanvraag van de Omgevingsvergunning is ook een archeologische onderbouwing noodzakelijk. AM Wonen en Linden Groep hebben daartoe opdracht gegeven een bureauonderzoek uit te voeren.

1.2 Doelstelling

Doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de te verwachten archeologische en cultuurhistorische waarden binnen het plangebied en het direct omliggende gebied. Dit gebeurt door middel van een bureauonderzoek. Dit leidt ondermeer tot het opstellen van een specifiek archeologisch verwachtingsmodel.

Op basis van het bureauonderzoek kan een advies worden gegeven met betrekking tot de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek en indien dit van toepassing is, uit welke stappen dit vervolgonderzoek zou kunnen bestaan.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.2) uitgevoerd. Grontmij beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de RCE.

1.3 Beleidskader

Met de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMz 2007) zijn de uitgangspunten van het Europese Verdrag van Malta binnen de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. Het belangrijkste uitgangspunt van de wet is om archeologische waarden zoveel mogelijk in de ondergrond (ter plekke) te behouden, omdat de bodem nu eenmaal de beste conserveringsomgeving is (behoud *in-situ*).

Daarbij hebben de gemeenten een grotere verantwoordelijkheid gekregen op het terrein van het archeologisch erfgoed. Gemeenten zijn verplicht om een eigen archeologisch beleid op te stellen en bij het proces van de ruimtelijke ordening rekening te houden met archeologische waarden in de ondergrond. De gemeente Purmerend beschikt sinds september 2009 over een eigen archeologiebeleid.¹

Volgens de archeologische beleidsadvieskaart en de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Purmerend valt het plangebied grotendeels in een zone met een middelhoge verwachting. Hierbij geldt een vrijstelling voor plangebieden waarbij het oppervlak kleiner is dan 100 m². Indien niet aan deze voorwaarden kan worden voldaan, dan dient voorafgaand aan de ruimtelijke planvorming archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Dit rapport voorziet in de eerste fase daarvan.

¹ Huizer, Dijkstra en Benjamins 2008.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Bij een bureauonderzoek wordt gekeken naar voor het onderzoeksgebied relevante gegevens met betrekking tot de archeologie, cultuurhistorie, geologie en bodem. Hierbij worden over het algemeen de volgende werkzaamheden verricht:

- het bestuderen van geologische en geomorfologische kaarten en van bodemkaarten;
- het raadplegen van het gemeentelijk archeologiebeleid / bestemmingsplannen;
- het inventariseren van archeologische waarnemingen en in het verleden verrichte archeologische onderzoeken in het archeologisch informatiesysteem Archis2;
- het raadplegen van de Archeologische Monumentenkaart (AMK);
- het raadplegen van de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- het raadplegen van historisch kaartmateriaal;
- het raadplegen van overige relevante bronnen en literatuur.

In de navolgende paragrafen worden eerst de geologie en bodemopbouw van het onderzoeksgebied beschreven. Daarbij wordt het bijbehorende landschap beschreven en wat dit betekent voor de archeologie. Daarna zullen de reeds bekende archeologische en cultuurhistorische waarden van het onderzoeksgebied worden besproken.

Op basis van de gegevens van zowel de geologische en bodemkundige opbouw als van de bekende archeologische waarden, wordt dit hoofdstuk afgesloten met een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Daarin wordt per periode aangegeven hoe groot de kans is op het aantreffen van archeologische waarden.

2.2 Geologie, geomorfologie en bodem

Het landschap heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in het nederzettingspatroon van de mens. Bij onderzoek naar archeologische sporen in een bepaald gebied is het van groot belang te weten hoe het landschap er in het verleden heeft gezien. Dit gebeurt door de geologische opbouw en de bodem van een gebied te bestuderen.

Geologie en geomorfologie

Het plangebied ligt in dat deel van Noord-Holland dat tot het Hollands veen-kleigebied wordt gerekend. Dit landschap is in het Holoceen ontstaan.

Tijdens de Laatste IJstijd (Weichselien) bereikte het landijs Nederland niet, maar zorgde hier wel voor koude en droge klimatologische omstandigheden. Het water werd vastgehouden in enorme ijskappen, waarvan er één het noordwesten van Europa bedekte. Het Noordzeebekken lag destijds droog. Circa 10.000 jaar geleden eindigde de Laatste IJstijd en begint de relatief warme periode die nu nog voortduurt, het Holoceen. Als gevolg van het afsmelten van de grote landijskappen steeg de zeespiegel en liep het Noordzeebekken vol met water. De zeespiegel steeg in het begin ongeveer een meter per eeuw. Met name deze zeespiegelstijging en de tijdenwerking in het Holoceen zijn geologisch gezien relevant voor het plangebied.

Hoewel de zeespiegel in de periode vanaf zo'n 5.000 jaar geleden nog steeds bleef stijgen, bewoog de kust zich langzaam westwaarts: de sedimentatieaanvoer overtrof de stijging van de zeespiegel ruimschoots. De stroming van de zee transporteerde geleidelijk steeds meer zand van de bodem en zette het af aan de toen nog grotendeels open kust. Dit fenomeen leidde vanaf ongeveer 5.000 jaar geleden tot de vorming van strandwallen: zandige ruggen die in de loop der tijd hoger groeiden naarmate er meer zand werd afgezet. Het plangebied lag in deze tijd in een waddengebied dat bij tijd en wijle overstroomde door de vele verbindingen met de zee. Hierbij werd zand en klei afgezet behorende tot het Laagpakket van Wormer.

Tabel 2.1 indeling van het Laat Pleistoceen en Holoceen

geologisch tijdvak	chronostratigrafie	datering in jaren v.Chr.
Laat-Holoceen	Subatlanticum	1.100 - heden
Midden-Holoceen	Subboreaal Atlanticum	3.800 - 1.100 7.000 - 3.800
Vroeg-Holoceen	Boreaal Preboreaal	8.000 - 7.000 9.000 - 8.000
Pleistoceen ↓	Weichselien	120.000 - 9.000

Tegen het begin van het Subboreaal waren de strandwalcomplexen voor een groot deel aangesloten en was de kustlijn vrijwel gesloten. Wel bleven er een aantal zeegaten bestaan, zoals bijvoorbeeld het Zeegat bij Bergen. Het gebied achter de strandwallen overstroomde minder vaak waardoor de omstandigheden gunstig waren - mede door uittredend grondwater - voor de groei van vegetatie. Dit resulteerde in een dik veenpakket, het Hollandveen Laagpakket, behorende tot de Formatie van Nieuwkoop.

Vanaf de Late Middeleeuwen werd het veenlandschap gecultiveerd. Er werden sloten aangelegd om het veen te ontwateren. Hierdoor klonk het veen echter in en daalde het oppervlak. Dit maakte het gebied ongeveer vanaf de 12^e eeuw erg vatbaar voor overstromingen vanuit de Zuiderzee en voor veenerosie. De oevers van de sloten en veenstroompjes werden weggeslagen tijdens hoogwater en springvloed, waardoor uiteindelijk grote meren ontstonden, zoals bijvoorbeeld de Purmer en de Beemster. Als gevolg van deze overstromingen werd bovendien een maximaal circa 1 m dik kleidek afgezet, dat wordt gerekend tot de IJe Laag (Laagpakket van Walcheren, Formatie van Naaldwijk). De Purmer en de Beemster werden in de 17^e eeuw drooggelegd.²

Toegespitst op de geologie zoals deze te verwachten is binnen het plangebied, kunnen we de volgende opbouw verwachten: lokaal eventueel klei van de IJe Laag (Laagpakket van Walcheren, Formatie van Nieuwkoop), op veen van het Hollandveen Laagpakket (Formatie van Nieuwkoop) op zand en klei van het laagpakket van Wormer (Formatie van Naaldwijk). De noordelijkste strook van het plangebied kent een iets andere opbouw, namelijk enkel het Hollandveen Laagpakket bovenop de klei van het Laagpakket van Wormer.

Onder de holocene formaties, die uit mariene afzettingen en veen (Formatie van Naaldwijk, zeeklei en zand) bestaan, bevindt zich pleistoceen dekzand (Laagpakket van Wierden, Formatie van Bortel).

De geomorfologische kaart³ geeft weer welke landschapsvormen er aangetroffen kunnen worden rondom het plangebied als gevolg van geologische processen. Het plangebied zelf is wegens bebouwing niet gekarteerd. Op basis van extrapolatie is echter te veronderstellen dat het plangebied zich bevindt op een ontgonnen veenvlakte (eenheid 1M46 of 2M46).

Bodem en grondwater

Het plangebied ligt in de polder De Gors, voorheen Zuiderpolder. De gronden in de aangrenzende droogmakerij de Purmer bestaan uit zavel en klei (traditioneel: Afzettingen van Calais). In de Purmer wordt naast de homogene kleigronden lokaal een dunne laag restveen aangetroffen; mogelijk is hier na de drooglegging nog verveend.⁴

Volgens de Bodemkaart ligt het plangebied in de eenheid pVc met een watertrap II, zie afbeelding 2.1.⁵ Het gaat om rauwveengronden uit zeggeveen, rietzeggeveen of mesotroof broekveen. Deze weideveengronden hebben (van oorsprong) een 20 tot 30 cm dik humusrijk zwaar

² Huizer, Dijkstra en Benjamins 2008, 11.

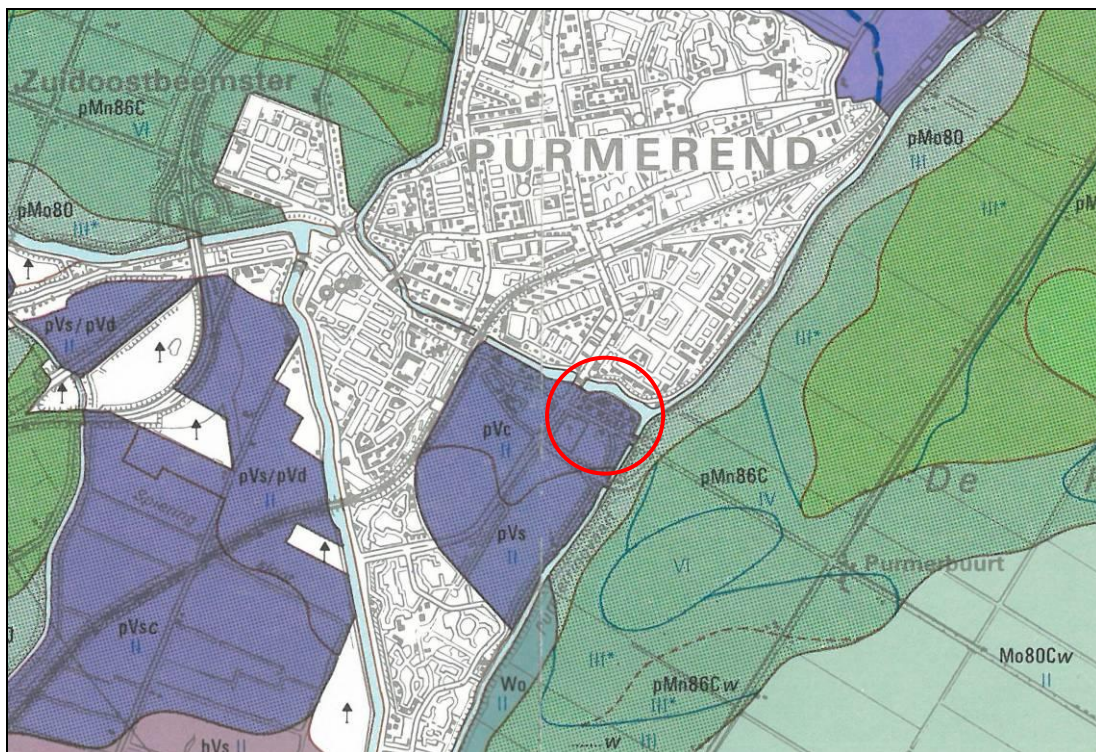
³ Geraadpleegd in Archis.

⁴ Wagenaar en Van Wallenburg 1987, 43.

⁵ Bodemkaart blad 19 Oost Alkmaar en 20 West (gedeeltelijk) Enkhuizen.

kleidek, waarvan de bovenste 5 tot 10 cm vaak wat venig zijn ontwikkeld. Dit kleidek is ontstaan door overslibbing van het veen.⁶ De grondwatertrap II geeft aan dat het om vrij natte gronden gaat met een GHG < 40 cm -mv en een GLG tussen de 50 en 80 cm -mv. Het gebied ligt nu in een stedelijke omgeving.

Dit zou mogelijk voor de eventuele archeologische resten kunnen betekenen dat organische resten dieper dan 80 cm -mv redelijk tot goed bewaard zijn gebleven omdat deze zich onder de grondwaterspiegel bevinden en daarmee in een zuurstofarm milieu liggen.

Afb. 2.1. uitsnede uit de Bodemkaart - omgeving Purmerend - plangebied De Where globaal binnen rode cirkel - bron: Bodemkaart van Nederland 19 Oost Alkmaar en 20 West (gedeeltelijk) Enkhuizen.

Het oppervlaktewaterpeil in het plangebied bedraagt NAP -1,81 m. Direct grenzend aan het plangebied aan de noord- en oostzijde bevindt zich boezemwater met een peil van NAP -0,5 m. Aan de oostzijde van de boezem bevindt zich stedelijk gebied van Purmerend, gelegen in een diepe polder, met een peil van circa NAP -4,3 m en dieper.

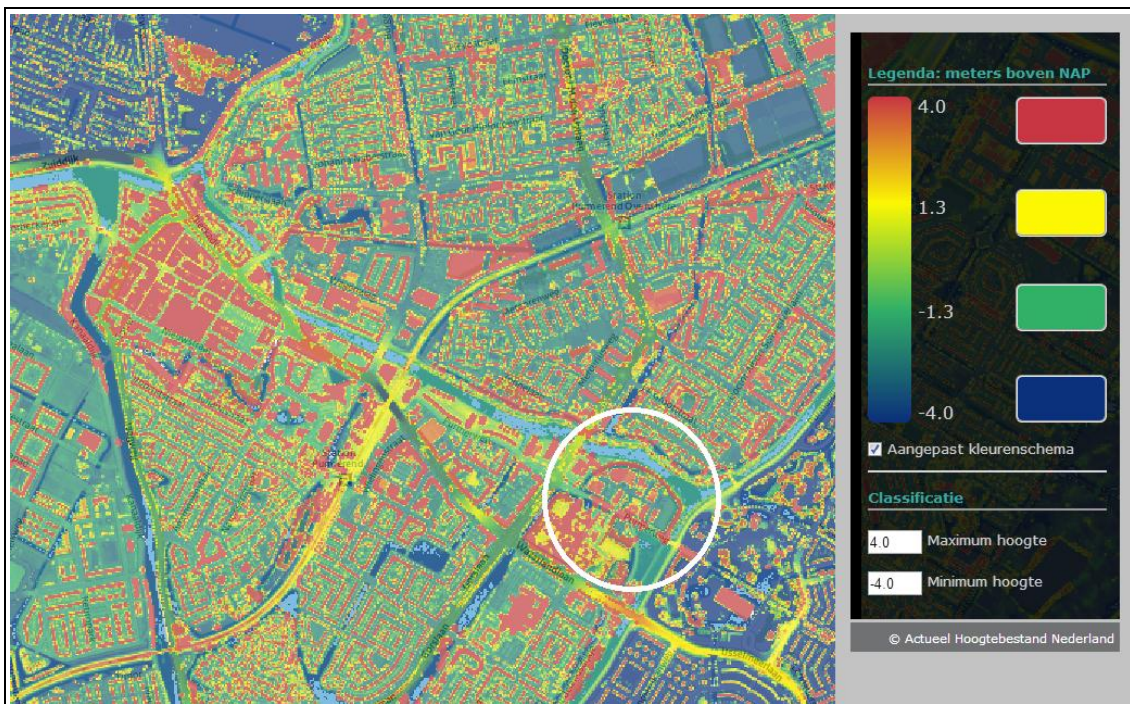
De freatische grondwaterstand binnen het plangebied is niet bekend; waarschijnlijk staat deze enkele decimeters beneden het maaiveld. In het wadzandpakket bedraagt de stijghoogte naar verwachting gemiddeld circa 2,0 à 2,2 m -NAP. Hiervan zijn echter (nog) geen metingen beschikbaar. Gezien het oppervlaktewaterpeil, de ondiepe grondwaterstand en de diepe stijghoogte is er sprake van (lichte) inzijging.

AHN

Het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) vormt een aanvullende informatiebron voor de landschapsanalyse. Dit met behulp van laser-altimetrie verkregen digitale bestand vormt een goed beeld van het huidige reliëf in het plangebied.

Wat opvalt aan het detailbeeld van het AHN is de hogere ligging van Purmerend ten opzichte van gebieden er omheen, zie afbeelding 2.2. Dit wordt veroorzaakt door de vervening die in het gebied rond Purmerend heeft plaatsgevonden. De hogere ligging komt overeen met de (weide) veengronden op de Bodemkaart, en de lager gelegen delen met de zeekelegronden. De lager gelegen gedeeltes betreffen de droogmakerijen van de Purmer (blauwe tinten in de rechter-benedenhoek) en de Beemster (blauwe tinten in de linker-bovenhoek).

⁶ Wagenaar en Van Wallenburg 1987, 51.

Afb. 2.2. uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) - plangebied De Where binnen de witte cirkel - bron: AHN.

DINO en overige bodeminformatie

Dinoloket is de centrale toegangspoort tot Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO).⁷ In Dinoloket en uit enkele andere bronnen zijn enkele boringen uit de omgeving van de plangebied bestudeerd. Op basis daarvan kan de bodem als volgt worden geschematiseerd:

- maaiveldniveau ligt op circa 0,7 m -NAP à 1,0 m -NAP; het maaiveld is mogelijk opgehoogd met zand, slakken en puin op de oude bodem;
- op circa 1,6 m -NAP à 2,0 m -NAP bevindt zich het oude maaiveld; dit bestaat waarschijnlijk uit een enkele decimeters dikke kleilaag;
- onder de kleilaag zit de Hollandveenlaag; in dikte variërend tussen 1 en 3 m;
- hieronder bevinden zich siltige kleilagen, tot een diepte van circa 6,5 m -NAP à 8,0 m -NAP; onderin deze kleilaag wordt de klei zandiger;
- onder de veen- en kleilagen bevindt zich het wadzandpakket, bestaande uit fijne zanden;
- vanaf een diepte van ongeveer 18 m -NAP komt een laag voor die bestaat uit klei en Basisveen; deze laag is circa 1,5 à 2,0 m dik en vormt de basis van de holocene deklaag;
- onder de holocene deklaag ligt een pakket bestaande uit grove zanden.

Dit is verder conform de globale beschrijving op pagina 8, eerder in deze paragraaf.

Voor een gedetailleerde en milieutechnische inventarisatie en beschrijving van de bodem in het plangebied wordt verwezen naar § 2.5. Daar worden ook de opgetreden diepere verstoringen van de ondergrond in beeld gebracht.

2.3 Landschap en bewoningsgeschiedenis

Prehistorie, Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen

De bewoningsgeschiedenis van het plangebied hangt nauw samen met de geologische ontwikkeling van de omgeving. Vanaf circa 4.400 v.Chr. is er op sommige plaatsen in Noord-Holland bewoning mogelijk geweest op de lage Oude Duinen, die opgewaaid waren op de strandwallen

⁷ Het DINO-systeem is de centrale opslagplaats voor geowetenschappelijke gegevens over de diepe en ondiepe ondergrond van Nederland en wordt beheerd door NITG-TNO.

van West-Nederland.⁸ De vlaktes erachter waren echter niet bewoond in deze periode. Bewoningssporen uit de Late Bronstijd beperken zich voornamelijk tot het gebied van de Oude Dui-
nen en het pleistocene zand.

Vanaf het Neolithicum tot en met de Romeinse Tijd vond er zeer waarschijnlijk dus geen bewo-
ning plaats in het onderzoeksgebied en wijde omgeving. Het plangebied lag vanaf circa 5.000
v.Chr. in een waddengebied en zal derhalve te nat zijn geweest voor permanente bewoning. Na
het sluiten van het zeegat van Bergen (circa 1.300 v.Chr.) trad er verzoeting op in de achterlig-
gende lagune. Deze condities waren gunstig voor de groei van uitgestrekte veenkussens. Deze
veengroei ging door tot in de Middeleeuwen en maakte het gebied slecht toegankelijk en even-
eens ongeschikt voor permanente bewoning.⁹

Tabel 2.2 overzicht van archeologische perioden

periode	datering	
Nieuwe Tijd	1500	- heden
Late Middeleeuwen	1050	- 1500 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	- 1050 n.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	- 450 n.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	- 12 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	- 800 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	- 1.900 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	- 4.900 v.Chr.
Laat-Paleolithicum (Late Oude Steentijd)		tot 9.000 v.Chr.

Late Middeleeuwen

Tot aan de Middeleeuwen was de regio Purmerend dan ook niet geschikt voor bewoning. Dit
veranderde door grootschalige veenontginningen en later door het droogmalen van binnen-
meren zoals de Purmer. Doordat de mens technieken ontwikkelde om het landschap te beïn-
vloeden, was locatiekeuze niet zozeer meer een kwestie van geschikt landschap, maar van
economische factoren. Purmerend is ontstaan op een strook land tussen de grote meren Wor-
mer, Beemster en Purmer. Deze meren werden in het begin van de 17^e eeuw drooggemalen,
zie onder.

Vanaf de 12^e eeuw begonnen de grootschalige veenontginningen. Dit gebeurde vanuit ontgin-
ningsassen, zoals bijvoorbeeld de Melkweg. Volgens de gegevenskaart van het gemeentelijk
archeologisch beleid van Purmerend ligt het plangebied zelf eveneens aan een dergelijke
ontginningsas.¹⁰ Men groef parallelle sloten langs veengebieden om het te ontwateren. Hierna
was het ontwaterde veen kortdurig geschikt voor de landbouw. Door ontwatering en oxidatie
van het veen daalde het oppervlak echter, waardoor het gebied wederom vernatte en het dus
ongeschikt werd voor de landbouw. Het dalen van het maaiveld maakte de landbouwgronden
ook vatbaarder voor overstromingen. De vernatte gronden werden in plaats van voor de land-
bouw ingezet als weideland.

De stad Purmerend is in de 13^e eeuw ontstaan bij de kruising van de landweg Amsterdam-
Hoorn met de waterweg de Where, die liep tussen de ontstane meren de Beemster en de Pur-
mer. Vanaf de Middeleeuwen ontwikkelde Purmerend zich langzamerhand van een gehucht,
naar een stad met stadsrechten. De oudste vermelding van de naam Purmerend dateert uit
1342. Wanneer Purmerend echter precies stadsrechten kreeg, is niet duidelijk. Waarschijnlijk
was de sterke economische positie van Purmerend als centrum voor nijverheid, visserij (onder
meer op haring, paling en walvis) en scheepvaart van belang voor het verlenen van stadsrech-
ten.¹¹

⁸ Van Weenen, Klooster en Soetens 2009, zie ook: Van Gijssel en Van der Valk 2005, 70 (uit Klooster 2010).

⁹ Huizer, Dijkstra en Benjamins 2008, 11-12.

¹⁰ Huizer, Dijkstra en Benjamins 2008, kaartbijlage 1.

¹¹ Huizer, Dijkstra en Benjamins 2008, 14-15.

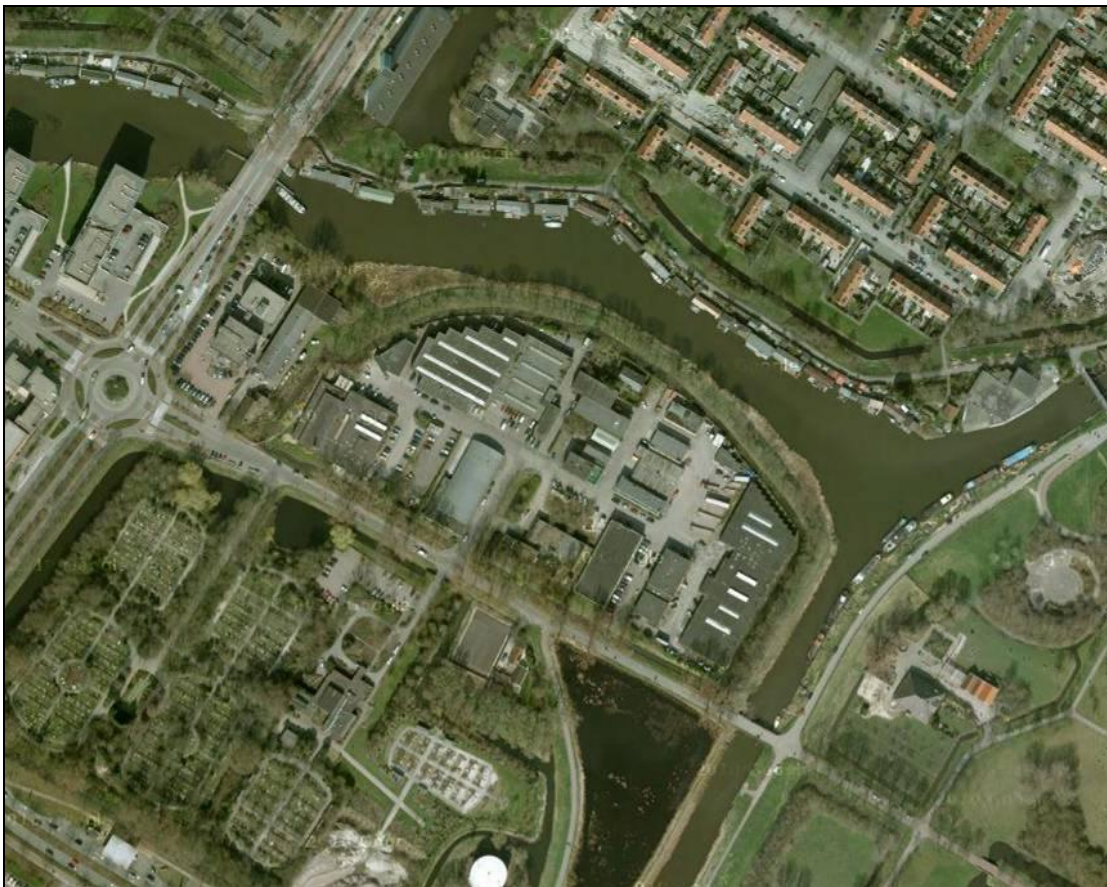
Met het schaarser worden van geschikte landbouwgronden door de vernatting, ging het zwaar-
tepunt van de nijverheid zich verplaatsen richting de handel. In de 14^e eeuw verschoof de
bewoning van landelijke lintbebouwing dan ook naar de (historische) kern van Purmerend nabij
voor de handel belangrijke uitvalswegen en vaarwegen.

Nieuwe Tijd

Met het inpolderen van de Purmer en de Beemster in de 17^e eeuw verloor de Purmerendse
handel belangrijke inkomsten uit de visserij. De handel paste zich hier echter op aan en ontwik-
kelde andere nijverheden zoals bierbrouwen en jeneverstoken. Daarnaast werd Purmerend een
belangrijke marktplaats voor kaas en de verkoop van vee.

2.4 Plangebied oude, huidige en toekomstige situatie

Het plangebied ligt op enige afstand ten oosten van de oude stadskern van Purmerend, zie af-
beelding 2.1. Het plangebied maakt deel uit van de polder de Gors, vroeger ook geheten de
Zuiderpolder en is gelegen op het punt waar het riviertje de Where uitkomt op de Purmerring-
vaart, het plangebied ligt dus net even ten westen van de oude droogmakerij van de Purmer.

Afb. 2.3. satellietfoto plangebied De Where met directe omgeving - bron: Google Maps.

Droogmakerij de Purmer

Voor de inpoldering maakte de Purmer deel uit van een aantal bijzondere binnenzeeën in
Noord-Holland, samen met de Beemster. Het waren meren die in open verbinding met zee
stonden; er was dus ook zout water en eb en vloed. De Purmer had een directe verbinding met
de Zuiderzee en met de Beemster via de Where. Omdat de Purmer in open verbinding met zee
stond was er, voor een middelgroot meer, veel oeverafslag door golven en stroming. Dit was,
samen met het winnen van landbouwgrond een belangrijke reden voor inpoldering.

In 1618 begon men met de inpoldering; in 1620 werd de ringdijk voltooid en in het jaar daar-
op werd begonnen met de drooglegging; in 1622 viel de 26,8 km² grote polder droog. Vanaf de
inpoldering was de Purmer een landbouwgebied, maar vooral de westelijke helft is nu sterk ver-
stedelijkt.

Het plangebied valt op historische kaarten van de stad Purmerend vrijwel altijd buiten beeld. Purmerend en omgeving zijn op de kaart van Dou uit 1680 voor het eerst duidelijk in onderling verband weergegeven.

Afb. 2.4. uitsnede en uitvergroting van de kaart van J.J. Dou “’t Hoogh-heemraetschap vande Uytwaterende Sluysen in Kennemerlant ende West-Vrieslant” uit 1680 (uitg. 1734). Duidelijk is te zien de locatie van het plangebied langs de Purmerweg, die in het verlengde in de Purmer, als Purmerenderweg (de oost-west as door de Purmer) is aangeduid, dit is gelijk aan de moderne situatie - bron: Waterlands Archief.

Op oudere kaarten uit de eerste helft van de 17^e eeuw van met name de droogmakerij de Purmer, is te zien dat het huidige plangebied is gelegen aan de dijk aan de toegangsweg vanuit Purmerend de Purmer in.

De vroegste hiervan lijkt de “Caerte van de Purmer - getekent en gemeten door Luycas Jansz. Sinck, anno 1622” door J. Blaeu, kaart uit “Atlas Maior - Geographiae Blavianaee volumen quartum, quo liber..”, zie afbeelding 2.8, linksboven. Een andere vroege kaart is die van “de Purmer en de Wormer” door J.A. Colom, uit 1660; een kaart uit de “Vyerighe Colom verthoonende de 17 Nederlandsche Provintien”, zie afbeelding 2.5. Evenals de kaart van Blaeu is het een uitsnede en uitvergroting die nu noord georiënteerd is, let op: ook hier bevindt het plangebied zich net op de rand van de kaart.

Het plangebied lijkt op deze kaarten al bekend te staan als “’t Weer”. Het gebied lijkt een strategische plaats in te nemen aan de samenkomst van de Where met de ringvaart en eerder in de tijd toen de Purmer nog water was. op de plek waar vanaf de Purmer naar Purmerend kon worden doorgevaren.

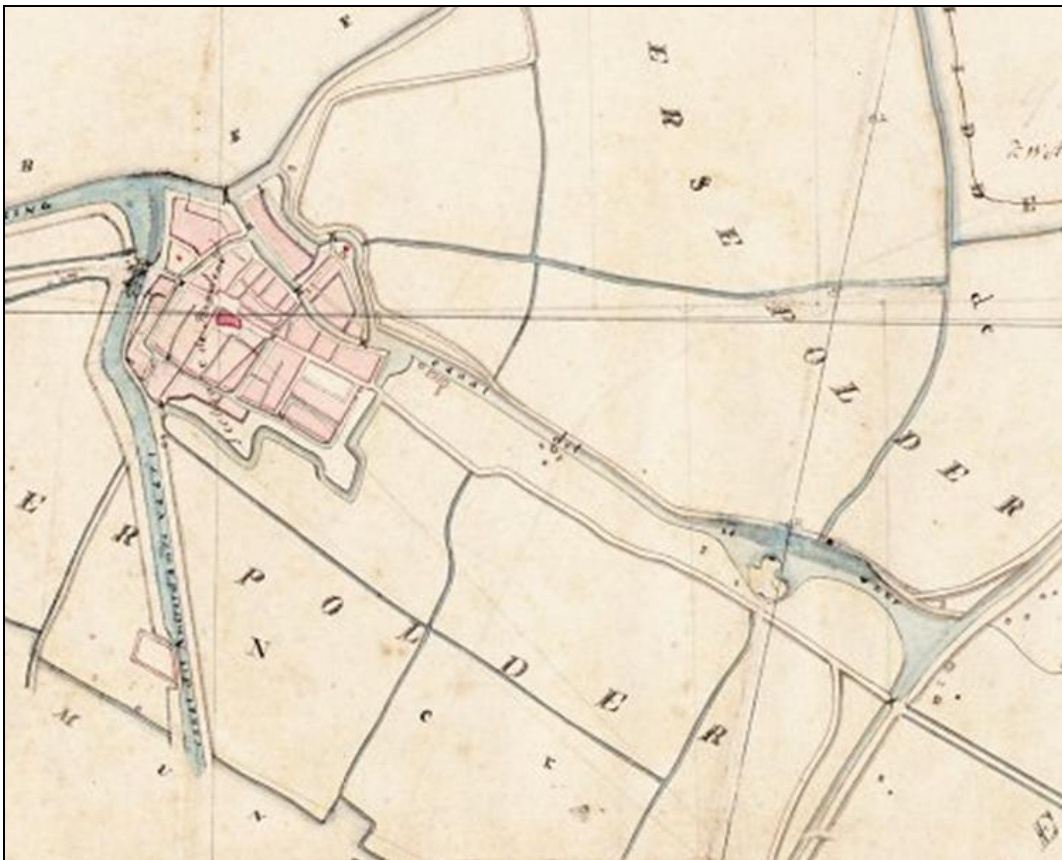
Aan het begin van de 19^e eeuw is de globale situatie weinig veranderd is ten opzichte van de tijd van Dou, een kleine 130 jaar eerder. De kadasterkaarten uit de periode rond 1813 tonen globaal nog hetzelfde beeld, zie afbeelding 2.6 en 2.7.

Volgens de kadasterboeken uit de jaren 1811-83, was rond 1813 het huidige plangebied eigendom was van ene Gerardus Schoorl, koopman uit Purmerend. Het land bestond uit twee grote percelen: 386 (oostelijke helft) en 389 (westelijke helft); het was in gebruik als weiland, zie af-

beelding 2.7. In de noordoostelijke hoek van het terrein waar de Where uitmondde in de ringvaart was binnen perceel 386 een hoek afgescheiden en aangeduid als 'rietgors' (nr. 387).

Afb. 2.5. uitsnede en uitvergroting van de kaart van Colom; uitsnede kaart nu noord georiënteerd, let op: de uitsnede (met het plangebied) bevindt zich net op de rand van de kaart van de Purmer, de dikke gele (oker) lijn vormt de scheiding met de kaart van de Wormer, vergelijk de kaart van Blaeu, afbeelding 2.8, linksboven.

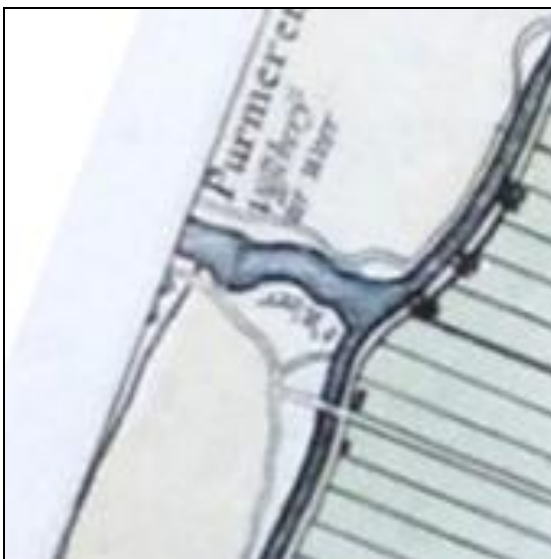
Afb. 2.6. uitsnede Kadasterkaart (verzamelplan) 1811-1832; inmeting 1813 - bron: WatWasWaar.

Afb. 2.7. uitsnede uit de kadasterkaart minuutplan 1811-1832 Purmerend Noord-Holland sectie B, blad 01; inmeting 1813 - bron: WatWasWaar.

Verder was er volgens het register precies op de grens tussen de twee grote percelen 386 en 389, aan de kant van "t Weer"/de Where, sprake van een klein erf met watermolen (nr. 388). Het land was "vrij van polder- of dijkslasten"; dit mogelijk vanwege de aanwezigheid van deze watermolen. Deze molen lijkt ook alle kaarten uit de 19^e eeuw weergegeven, evenals op de kaart uit 1905. Op kaarten van na de Tweede Wereldoorlog staat hij echter niet meer aangegeven, zie afbeelding 2.8. Het zal waarschijnlijk om een klein poldermolentje hebben gehandeld.

In onderstaande afbeelding 2.8 wordt een overzicht getoond van uitsnedes uit topografische kaarten uit de periode 1878 tot en met 1997, evenals de vergelijkbare uitsnedes uit de kaarten van Blaeu en Colom uit de 17^e eeuw.

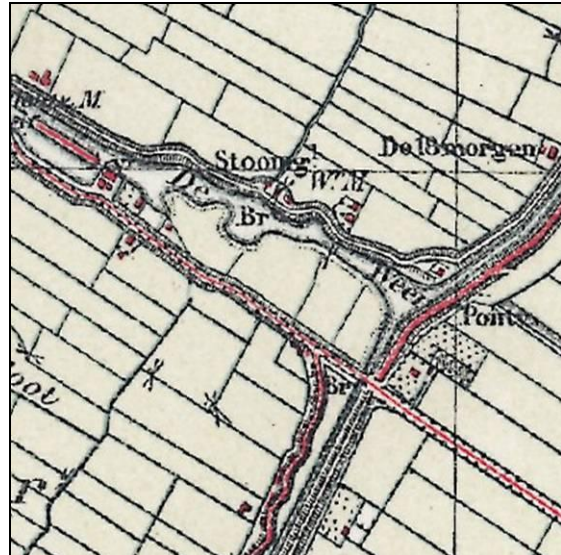
Blaeu 1622

Colom 1660

TMK Bonneblad 312 - 1878

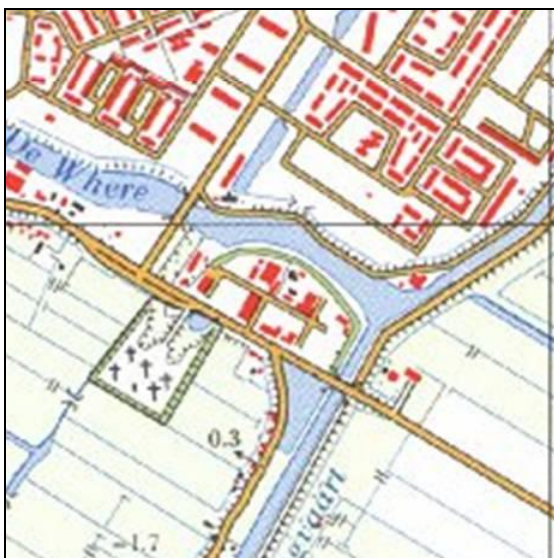
TMK Bonneblad 312 - 1905

Topografische kaart 1950

Topografische kaart 1961

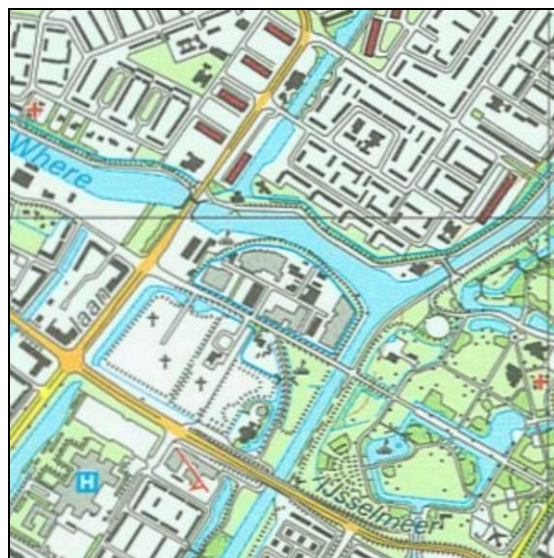
Topografische kaart 1971

Topografische kaart 1983

Topografische kaart 1994

Topografische kaart 1997

Afb. 2.8. 10 uitsneden uit kaarten uit de periode 1622-1997 - bron: WatWasWaar.

Hieruit is op te maken dat het gebied tot de jaren '60 van de vorige eeuw niet bebouwd was, maar in gebruik als grasland. Binnen het plangebied liepen (minimaal vanaf het laatste kwart van de 19^e eeuw) twee noord-zuid georiënteerde watergangen. Deze zijn gedempt tijdens de ontwikkeling van het bedrijventerrein. Op bepaalde kaarten uit de periode 1950-1971 is een rechthoekige structuur te zien. Volgens gegevens uit Bodemloket was op dit perceel een stortplaats aanwezig van huishoudelijk afval.¹²

Het huidige bedrijventerrein kent diverse maatschappelijke en bedrijfsfuncties. Het plangebied is gelegen aan de Purmerweg; alle straten in het plangebied heten overigens Purmerweg.

Tabel 2.3 overzicht activiteiten, jaar van bouw en grondoppervlakte binnen plangebied

nr.	soort	jaar	grondoppervlakte
21	industrie	1962	798 m ²
29	industrie	1973	851 m ²
31	anders	1962	1.029 m ²
33	industrie	1972	396 m ²
33a	industrie	1973	109 m ²
33b	kantoor	1968	31 m ²
35	industrie	1965	109 m ²
35a	huis	1963	111 m ²
35b	industrie	1963	573 m ²
37	industrie	1970	868 m ²
39	industrie	1965	466 m ²
39a	kantoor	1965	230 m ²
41	industrie	1986	856 m ²
43	industrie	1962	838 m ²
43a	anders	1963	21 m ²
45	industrie	1989	899 m ²

¹² Bodemloket: www.bodemloket.nl.

Afb. 2.9. één van de mogelijke stedenbouwkundige varianten - augustus 2013 - bron: AM Wonen.

2.5 Verstoringen in de ondergrond / toestand van de bodem

In het plangebied zijn in het verleden meerdere milieuhygiënische bodemonderzoeken uitgevoerd. Deze worden hieronder kort behandeld om reeds geconstateerde verontreinig, en uitgevoerde saneringen in beeld te brengen, vooral voor zwaardere vervuiling heeft afgraving van grond plaatsgevonden, de bodem is op die plaats diep verstoord.

In tabel 2.4 zijn de gegevens samengevat van de bodemonderzoeken die zijn eerder bij de Quicksan zijn ingezien bij de gemeente Purmerend. Verder zijn, om het geheel compleet te maken, in deze tabel ook de bedrijfsactiviteiten van de diverse bedrijven opgenomen.

Tabel 2.4 overzicht bedrijven, activiteiten en uitgevoerde bodemonderzoeken binnen plangebied

nr.	soort/uitvoering	bedrijfsactiviteiten	resultaten / conclusies
29	VBO - 2002 Oranjewoud	werkplaats met spuitcabine, kinderdagverblijf, gordijnen-atelier	maximaal licht verontreinigd
29	OO - 2003 Oranjewoud	werkplaats met spuitcabine (1966)	niet onderzocht, conclusie: voldoende onderzocht
31	OO - 2003 Oranjewoud	reparatie industriële apparaten met magazijn en oliemagazijn (1954-84) uitvaartbedrijf (1988-heden)	uitpandig: licht verontreinigd, geen vervolg; slakken kunnen niet worden hergebruikt; inpandig: niet onderzocht i.v.m. marmeren vloer. bodem inpandig mogelijk verontreinigd.
33	OO --- Oranjewoud	sociale werkplaats met magazijn (1972) De Wit glasgroothandel met Lasbo loodgieter	olie-opslag in lekbak (1985-1987) voldoende onderzocht, zowel in- als uitpandig
33a-33b	aanvullend - 1993 Ecocontrol	parkeerterrein	mogelijke sanering noodzakelijk
33a-33b	OO - 2003 Oranjewoud	33a: Euromatch, verzorgen van verzending brieven (1991) opslag goederen, opslag benzine in jerry-cans (1996) meerdere huurders (1996-heden) 33b Beemster expeditie: opslag en garage:	afvalolietank verwijderd, met de grond eromheen; o.b.v. indicatieve onderzoek (1992) aanvullend onderzoek niet noodzakelijk; inpandig: geen onderzoek; gezien activiteiten op met name nr. 33b is inpandig onderzoek wel noodzakelijk.

Purmerweg 37

In 2000 heeft Tebodin op nr. 37 een verkennend bodemonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is ingezien bij de gemeente. Op de locatie dient volgens de informatie van Bodemloket nader bodemonderzoek plaats te vinden.

Tankenbestand

Bij de gemeente Purmerend zijn de volgende gegevens bekend over ondergrondse tanks:

- Purmerweg 35: de tank is afgevuld met zand;
- Purmerweg 37 en 39: de tanks zijn verwijderd;
- Purmerweg 43: de tank is in 1999 leeggemaakt en schoongemaakt.

Conclusies en indicaties sanering

Uit de milieuhygiënische bodemonderzoeken blijkt dat:

- uit de beschikbare gegevens blijkt dat in het plangebied meerdere bodembedreigende activiteiten hebben plaatsgevonden;
- op meerdere plaatsen is de bodem door het ingraven van ondergrondse tanks ter plekke reeds diep verstoord;
- bij saneringen zijn reeds grote hoeveelheden grond afgegraven en door schone grond vervangen;
- het gebied op een aantal plaatsen is opgehoogd met bodemvreemd materiaal; dit kan hebben geleid tot verontreiniging van de bodem met chemische parameters en asbest;
- verspreid over het plangebied tijdens eerdere onderzoeken ophooglagen met slakken, sintels en puin zijn aangetroffen; bij herontwikkeling dienen deze te worden afgevoerd;
- ook de bodem zelf bevat puinhoudende lagen; er dient daarom rekening te worden gehouden met verontreiniging van de puinhoudende grond;
- plaatselijk asbest wordt aangetroffen; het asbestonderzoek is echter niet conform de geldende normen uitgevoerd.
- over het algemeen geen inpandige boringen zijn verricht; het risico van een bedrijfsgelateerde verontreiniging van de bodem onder de panden is het hoogst ter plaatse van nr. 33b en nr. 39;
- de uitgevoerde bodemonderzoeken over het algemeen verouderd zijn. De beschikbare gegevens zijn niet voldoende voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning.

De verwachting is dat er in de bovenste meter heterogeen verspreid wat plekken zijn met sterk verhoogde concentraties zware metalen, PAK en/of asbest. Indien blijkt dat er veel gesaneerd dient te worden, is het een optie om een leeflaag van 1,0 m aan te brengen. Purmerweg 33b en Purmerweg 39 hebben mogelijk ook mobiele verontreinigingen. Het ontgraven van de opgebrachte grond (circa 1 m) als saneringsmethode is niet aanbevelingswaardig; circa 20 % is verontreinigd is en dient gesaneerd te worden. Op basis van de ligging en historie van het gebied is het vrijwel zeker dat hier een aanzienlijke saneringsinspanning moet worden verricht.

Huidige en toekomstige situatie en KLIC-gegevens

De huidige functie van het plangebied is bedrijventerrein. Na uitvoer van de nieuwbouwplannen zal dit veranderd zijn in woongebied. Daarnaast worden aanvullende parkeergelegenheden

Tabel 2.5 oppervlaktes ontwikkeling De Where

onderdeel	oppervlakte	%	opmerking
totaal plangebied	36.300 m ²	100	excl. dijk en ringsloot om plangebied
• uitgeefbaar	17.000 m ²	47	
• openbaar	19.300 m ²	53	
• verharding	7.755 m ²	21	
rijweg	4.445 m ²	12	
parkeren	2.210 m ²	6	
voetpad	1.100 m ²	3	
• groenvoorziening	11.545 m ²	32	incl. paden door het groen

gecreëerd. Tevens zal waarschijnlijk de riolering opnieuw aangelegd worden en zullen er extra groenvoorzieningen gerealiseerd worden. In tabel 2.5 worden de oppervlaktes van de diverse onderdelen getoond en evenals hun (onderling) percentage van het plangebied.

Voorgenomen grondwerkzaamheden (bouw- en woonrijp maken)

- opschonen terrein door opnemen en afvoeren bestaande verharding rijweg en voetpaden;
- slopen gebouwen;
- bodemsanering;
- overstort van het huidige riool en de sloot worden verwijderd; voor het nieuwe systeem is gerekend met 2 nieuwe overstorten;
- openbare gebied wordt netto opgehoogd met 0,20 m (uitgaande van bouw met kruipruimte);
- uitgeefbare gebied wordt niet opgehoogd;
- uitgangspunt hierbij is dat er met kruipruimten gebouwd wordt: vloerpeil op 0,50 m -NAP en maaiveld op 0,70 m -NAP; bij een waterpeil in de polder van circa 1,80 m -NAP, dus een drooglegging van 1,10 m (en 1,30 m ten opzicht van vloerpeil);
- voor riolering wordt uitgegaan van een nieuw gescheiden rioolsysteem en van een nieuw gemaal;
- aanleg van een bouwweg van funderingsmateriaal waarop de nieuwe bestratingsmaterialen eerst in blokverband worden gestraat;
- systeem stadsverwarming met huisaansluitingen;
- overige nutsvoorzieningen: gas, elektra, water, telefoon, kabel; hoofdtracés met huisaansluitingen.
- verharding voor rijweg en parkeervakken en voor voetpaden; rijwegen worden gefundeerd met 0,25 m funderingsmateriaal; daar veelal het huidige wegtracé wordt gehandhaafd, is niet uitgegaan van een cunetverbetering anders dan de ophoging van 0,20 m;
- afwatering (kolken) aangebracht;
- aan te leggen groenvoorziening; een mix van aanleg gazon, bodembedekkers, bosplanten en aanleg van paden door het groen;
- aanleg openbare verlichting (mastafstand 25 m) aan één zijde van de weg met bekabeling;
- straatmeubilair en speelplaatsen;
- ontsluiting van het gebied wordt uitgegaan van herstel van de Purmerweg met een nieuwe deklaag vanaf de rotonde tot aan de laatste inrit naar het gebied;
- conform het schetsontwerp wordt rekening gehouden met een drietal fiets/voetbruggen; de huidige fiets/voetbrug aan de westkant van het plangebied verdwijnt;
- de sloot rondom het plangebied wordt opgeschoond; de sloot wordt niet verbreed maar het talud aan de zijde van de planontwikkeling wordt wel geprofileerd;
- in het plan wordt uitgegaan van duikers onder de toegangswegen in het gebied (3 x Ø 800 mm binnendiameter).

Behalve bodemverstoringen als gevolg van recente bebouwing, heeft er ook bodemverstoring plaatsgevonden bij de aanleg van kabels en leidingen.¹⁴ Uit KLIC-meldingen blijkt dat er zich in de directe ondergrond van het plangebied voornamelijk kabels en leidingen bevinden in het stratenpatroon. Het is vooralsnog onbekend wat de aard en diepte is van deze verstoringen.

Kabels en leidingen

Er is een KLIC-melding uitgevoerd voor de locatie om inzicht te krijgen in de diverse kabels en leidingen die in het gebied liggen. Hieronder wordt per nutsvoorziening een korte omschrijving gegeven over de aanwezigheid van bepaalde voorzieningen en de daarbij behorende verstoring van de bodem.

Bij de aanleg van een woonwijk is het gebruikelijk dat de nutsbedrijven voor aanleg van kabels en leidingen zorgen (aanslegplicht). Afhankelijk van de restwaarde van de bestaande kabels en leidingen en de inpasbaarheid daarvan in het ruimtelijk plan, kan worden gekozen voor handhaving van bestaande tracés van kabels en leidingen. Door handhaving van de hoofdas, “speelstraat” in het schetsontwerp, zijn er mogelijk kansen hiertoe.

¹⁴ KLIC-meldnummer 12O000683.

Riolering

Afhankelijk van de restwaarde van het rioolstelsel kan worden gekozen voor het handhaven (en ombouwen) daarvan. Belangrijk is om te beseffen dat ook de rioolwaterafvoer van de begraafplaats en de bedrijven ten westen van het plangebied via het plangebied geschiedt en hier dient in de planvorming rekening mee te worden gehouden. In het plangebied zijn geen transportriolen en gemalen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) aanwezig.

PWN

In het plangebied komen geen grote transportwaterleidingen van Waterleidingbedrijf Noord-Holland voor. Mogelijk kunnen de bestaande waterleidingen worden gebruikt voor het aansluiten van de toekomstige woningen.

*Spanning (Liander)*Middenspanningskabels MS (10 kV)

MS-kabels zijn aanwezig aan de zuidkant van het plangebied; buiten het plangebied aan de Purmerweg. In het plangebied zelf is een trafohuisje aanwezig. Dit trafohuisje wordt verplaatst.

Laagspanningskabels LS

Laagspanningskabels zijn op het terrein aanwezig voor de voeding van de huidige bebouwing en openbare verlichting.

*Gas (Liander)*Gas hoge druk

Langs de Gorslaan / Churchilllaan is sprake van een doorgaand tracé.

Gas lage druk

In het plangebied zijn in de huidige situatie gasleidingen aanwezig. Een mogelijkheid is om de toekomstige woonwijk ook van gas te voorzien. Een andere mogelijkheid is om aan te sluiten op de stadverwarming van de gemeente Purmerend.

Telecomkabels

Rondom en in het plangebied zijn telecomkabels aanwezig van de volgende nutsbedrijven: Liander, KPN, Eurofiber, Ziggo en UPC.

Stadsverwarming

In het plangebied is geen stadsverwarming aanwezig. De dichtstbijzijnde stadsverwarming bevindt zich langs de Gorslaan / Churchilllaan. Er is mogelijkheid om de toekomstige woningbouwlocatie is om aan te sluiten op het stadsverwarmingsnet, onder andere aanleg woningtracé.

2.6 Archeologie en cultuurhistorie*Archis en AMK*

In het centrale informatiesysteem Archis2 staan in principe alle bekende archeologische waarden, waarnemingen en onderzoeksmeldingen aangegeven. In de directe omgeving (500-800 m) van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarnemingen bekend.

De rest van het buitengebied van de gemeente Purmerend heeft volgens de IKAW een lage archeologische verwachtingswaarde, zie onder. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten uit welke periode dan ook, ontbreken hier.

Slechts één onderzoeksmelding zou relevant kunnen zijn; het betreft een bureauonderzoek (CIS-code 291033) uitgevoerd door Transect in het kader van een voorgenomen verbetering van de boezemkaden van de polder de Purmer.¹⁵ Volgens Archis raakt dit bijna de zuidoostelijke punt van het ingetekende plangebied van De Where. Helaas waren bij het schrijven van dit rapport de resultaten van dat onderzoek nog niet bekend.

Terreinen waarvan de archeologische waarde bekend is, staan aangegeven op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). De AMK wordt per provincie ontwikkeld in samenwerking met de RCE. Het plangebied zelf ligt niet in een dergelijk monument, noch zijn er in de directe

¹⁵ Nales 2013.

omgeving ervan dergelijke monumenten bekend. Het dichtstbijzijnde monument wordt gevormd door de historisch kern van Purmerend zelf.

IKAW, ILC en Atlas Leefomgeving

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) geeft voor heel Nederland de trefkans op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: hoog, middelhoog, laag en zeer laag. Deze kaart is onder andere gebaseerd op de relatie die er bestaat tussen de bodemsoort en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Een punt van aandacht daarbij is dat de IKAW grotendeels is gebaseerd op kaarten met een schaal van 1 : 50.000. Op lokaal schaalniveau is de kaart daarom minder betrouwbaar. Daarbij komt dat de IKAW voornamelijk gebaseerd is op de aanwezigheid van nederzettingen en niet op bijvoorbeeld grafvelden of offerplaatsen. Een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden en resten wil echter niet zeggen dat er geen archeologische waarden of resten aanwezig kunnen zijn.

Volgens de landelijke verwachtingskaart IKAW (bijlage 2) ligt het plangebied in een zone met een lage kans op het aantreffen van archeologische waarden. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de geologische en historische ontwikkeling van het gebied. Zowel veengebieden als wadengebieden waren ongeschikt voor bewoning vanwege het natte landschap. Om deze reden geeft de IKAW een lage verwachting weer voor het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Echter, de IKAW is met name gericht op sporen van bewoning van voor de Late Middeleeuwen. Vanaf het moment dat men beschikte over de technieken om natte gebieden droog te leggen, kan bewoning in principe vrijwel overal hebben plaatsgevonden. De lage archeologische verwachting voor het plangebied zegt dus in principe vrij weinig over sporen van bewoning ter plaatse vanaf de Middeleeuwen en later.

In aanvulling op de landelijke verwachtingskaarten hebben veel provincies eigen verwachtingskaarten vervaardigd, waarin veel lokale gebiedskennis is opgenomen. Deze kaarten hebben over het algemeen een hoger detailniveau dan de landelijke kaarten. Daar waar voorheen gebruik werd gemaakt van de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland (CHW), is deze kaart nu geïmplementeerd in de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC). Het raadplegen van deze kaart leverde echter geen nieuwe informatie op voor het plangebied.

In de Atlas Leefomgeving - sinds 2013 opvolger van de Kennisinfrastuctuur Cultuurhistorie (KICH) - staan veel gegevens opgenomen betreffende cultuurhistorie. Het raadplegen van de betreffende kaartlagen leverde eveneens geen aanvullende informatie op voor het plangebied.

Beleidsadvieskaart van de gemeente Purmerend

De gemeente heeft een eigen beleidsadvieskaart, daarnaast zijn er ook nog de archeologische gegevenskaart (afbeelding 2.10) en de archeologische verwachtingskaart (afbeelding 2.11); beide kaarten worden hier kort behandeld.

Op basis van de archeologische verwachtingskaart en de beleidsadvieskaart geldt voor de noordelijke helft van het terrein globaal een lage verwachting en voor de zuidelijke helft een middelhoge verwachting. Deze middelhoge verwachting houdt verband met het feit dat dit de oude assen van ontginning en bewoning in het gebied zijn.

Vergelijk op de onderstaande kaarten ook de ligging van het plangebied met de situatie aan de Wheredijk ten noorden van het water.

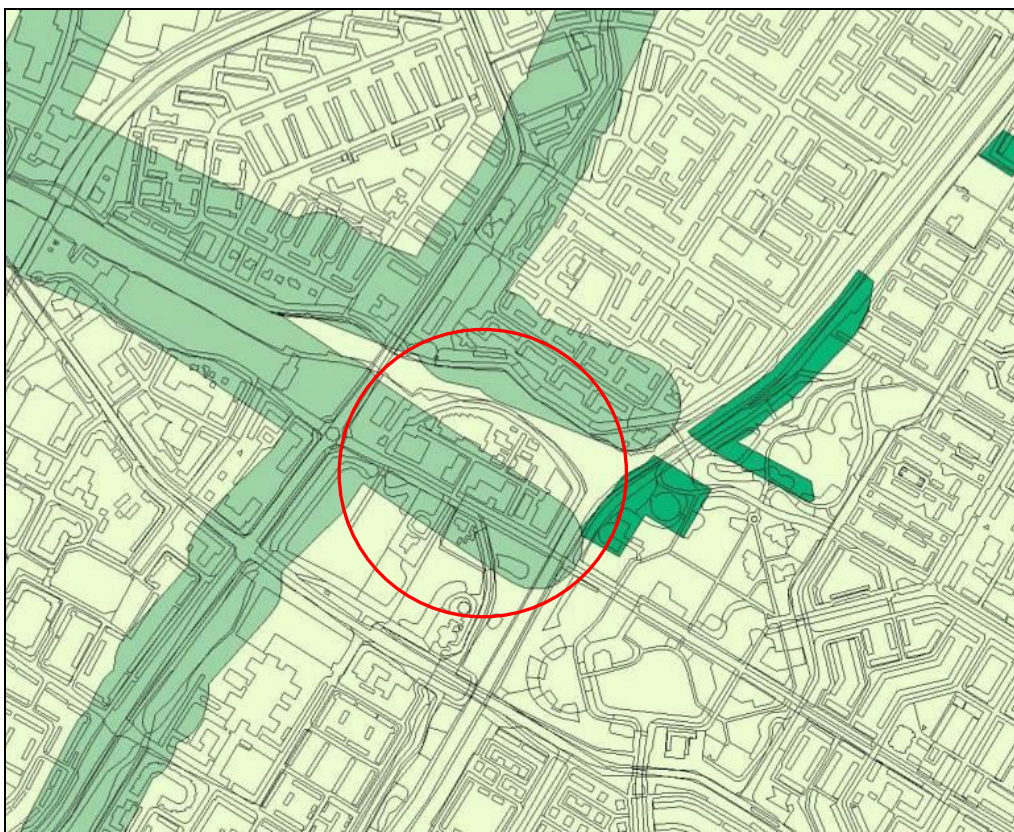

Afb. 2.10. uitsnede uit de (archeologische) gegevenskaart van Purmerend (kaartbijlage 1)
 In donkerpaars de ontginningsassen uit de Late Middeleeuwen; in groen het voorkomen van de IJe laag op Hollandveen op Laagpakket van Wormer; in oranjegeel Hollandveen op Laagpakket van Wormer; in lichtblauw Laagpakket van Wormer, plaatselijk met een dek van restveen, droogmakerij; in paars en lila boerderijen met erven - 17^e en 18^e eeuw; in blauw molengang - 17^e eeuw.

Afb. 2.11. uitsnede uit de archeologische verwachtingskaart van Purmerend (kaartbijlage 2)
 bruinrood: hoge verwachting - oranje: middelhoge verwachting - geel: lage verwachting.

De verwachting is volgens de archeologische verwachtingskaart dus middelhoog langs en bij de oude ontginningsassen en hoog bij de boerderij-erven en molengang in de Purmer.

Afbeelding 2.12 uitsnede uit de archeologische beleidsadvieskaart van Purmerend (kaartbijlage 3)
donkergroen: hoge verwachting - groen: middelhoge verwachting - geelgroen: lage verwachting.

Voor deze gebieden geldt volgens het gemeentelijk beleid een streven naar behoud in de huidige staat van archeologische waarden. Dit houdt in dat geen bodemingrepen met een oppervlakte van meer dan 500 m² en dieper dan de bouwvoor (50 cm -mv) mogen plaatsvinden. Indien hier niet aan kan worden voldaan, dan zal bij planvorming en voorafgaand aan vergunningverlening vroegtijdig archeologisch onderzoek moeten worden uitgevoerd en zal moeten worden gestreefd naar inpassing van terreinen met archeologische waarden.

Voor de gebieden met een lage verwachting gelden geen doelstellingen en voorwaarden voor behoud.

In het middeleeuwse veenontginningsgebied zijn het de ontginningsassen, waar archeologische resten verwacht kunnen worden. Deze zijn als 150 m brede zones aangegeven op de gemeentelijke kaarten. De breedte van de zones bedraagt 75 m vanaf het midden van de wegen. Voor deze breedte is gekozen, omdat middeleeuwse agrarische bebouwing zich op grond van de geanalyseerde oude kaarten doorgaans verder dan 50 m van de ontginningsassen blijkt te hebben bevonden en de boerderijen en schuren meestal niet dieper waren dan enkele tientallen meters.

Om deze reden wordt aan de ontginningsassen een middelhoge verwachtingswaarde toegekend. Archeologische resten zullen zich hier nabij het maaiveld bevinden en maximaal op een diepte van circa 2 m -mv. Een uitzondering wordt gevormd door beerputten en waterputten die wel dieper gaan dan 2 m -mv.

De rest van het buitengebied van de gemeente Purmerend kent een lage verwachtingswaarde. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten uit welke periode dan ook, ontbreken hier. Ook de gebieden waarvan op grond van AHN-analyse kon worden vastgesteld dat er grond is afgegraven en waar de eventuele archeologische resten dus zijn vernietigd, hebben een lage archeologische verwachtingswaarde.

2.7 Archeologische verwachting

Er is in de archeologische database Archis gekeken naar een onderzoeksgebied van circa 500 m rondom het plangebied. Binnen dit gebied zijn er geen archeologische terreinen, of waarnemingen bekend. De landelijke verwachtingskaart IKAW kent het plangebied een lage archeologische trefkans toe. Volgens kaarten van de Provincie Noord-Holland en de Atlas Leefomgeving bevinden er zich in en in de directe omgeving van het plangebied geen archeologische waarden, provinciale monumenten, of rijksmonumenten.

De archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Purmerend kent het zuidelijke deel van het plangebied echter een middelhoge verwachting toe. Dit heeft te maken met de ligging van dat deel van het plangebied op een bewoningssas uit de Late Middeleeuwen. De ontginningssas was vroeger het lint van waaruit de omliggende grond is ontgonnen en bebouwd. Het noordelijke gedeelte van het plangebied bevindt zich op een zone met een lage verwachting.

Op basis van de resultaten van het voorgaande, kan voor het plangebied de volgende gespecificeerde archeologische verwachting worden geformuleerd.

Prehistorie tot en met de Vroege Middeleeuwen

Tot en met de Vroege Middeleeuwen vond er zeer waarschijnlijk geen bewoning plaats in het onderzoeksgebied en de directe omgeving daarvan. Het plangebied lag vanaf circa 5.000 v.Chr. in een waddengebied en zal derhalve te nat zijn geweest voor permanente bewoning. Na het sluiten van het Zeegat van Bergen (circa 1.300 v.Chr.) trad er verzoeting op in de achterliggende lagune. De condities waren gunstig voor de groei van uitgestrekte veenkussens. Deze veengroei ging door tot in de Middeleeuwen en dit maakte het gebied slecht toegankelijk en eveneens ongeschikt voor (permanente) bewoning. Gezien de ontstaansgeschiedenis van het gebied, wordt dus uitgegaan van een lage archeologische verwachting voor waarden en resten vanaf de prehistorie tot en met de Vroege Middeleeuwen.

Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

De archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is laag tot mogelijk middelhoog. Vanaf de 12^e eeuw begonnen in de regio Purmerend grootschalige veenontginningen. Dit gebeurde vanuit ontginningssassen; het plangebied zelf ligt op een dergelijke ontginningssas. Deze ontginningen maakte het landschap kortdurig geschikt voor landbouwactiviteiten. Toen het maaiveld door ontwatering en oxidatie wederom daalde, werd het weer vatbaar voor vernatting en was het land slechts geschikt als weidegrond. Tot ver in de 20^e eeuw lag het plangebied in het landelijk gebied rond Purmerend.

Op oude kaarten is ondermeer te zien dat er ongeveer halverwege het plangebied een oude watergang, sloot, heeft gelopen met op het einde, aan de kant van de Where, een watermolen. Dat het daarbij waarschijnlijk niet om een grote molen, maar om een poldermolen zal hebben gehandeld, blijkt uit andere kaarten waarop grote molens als zodanig duidelijk staan aangegeven. Omdat in de tweede helft van de 20^e eeuw binnen het plangebied de nodige veranderingen en bodemingrepen hebben plaatsgevonden, is waarschijnlijk de kans dat nog resten van deze veldmolen bewaard zullen zijn gebleven, klein.

3 Conclusie en aanbevelingen

3.1 Conclusie

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het plangebied ligt aan één van de oude ontginningsassen in het gebied. Op oude kaarten is te zien dat het plangebied van oudsher heeft gelegen langs één van de uitvalswegen vanuit Purmerend naar het oosten toe; het lag op het punt waar het water de Where uitkwam in de vroegere binnenzee de Purmer. Toen dit meer was ingepolderd, lag het aan de doorgaande weg vanuit Purmerend de nieuwe polder (droogmakerij) in.

Vanwege de ligging aan een oude ontginningsas heeft het zuidelijk deel van het plangebied een middelhoge verwachting op het voorkomen van archeologische waarden en resten gekregen. Waarschijnlijk heeft het gebied voor het begin van de '60-er jaren van de vorig eeuw geen bebouwing gekend. Tot die tijd is het waarschijnlijk altijd in gebruik geweest als weidegrond.

In het plangebied heeft eeuwenlang tot in de eerste helft van de 20^e eeuw een poldermolentje (waarschijnlijk uit hout?) gestaan. Met de inrichting van het gebied als bedrijventerrein zijn waarschijnlijk mogelijk nog aanwezige resten hiervan in de bodem verdwenen.

3.2 Aanbevelingen

Hoewel er dus een middelhoge verwachting geldt voor een deel van het plangebied, zijn hier bij het bureauonderzoek geen aanwijzingen voor gevonden. Er wordt daarom dan ook geen verder vervolgonderzoek in deze aanbevolen. Dit houdt in dat geadviseerd wordt het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling.

Mochten tijdens grondwerkzaamheden en de inrichting van het plangebied alsnog archeologische of cultuurhistorische waarden, vondsten en/of sporen worden aangetroffen, dan dient altijd direct contact te worden opgenomen met de bevoegde overheid in het kader van de wettelijke meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 53 en 54).

Dit rapport is in concept voorgelegd aan de bevoegde overheid. Na goedkeuring van het rapport en instemming met de resultaten en de aanbevelingen, is het rapport definitief gemaakt.¹⁶

¹⁶ E-mail van mevr. A. Schenk (gem. Purmerend, beleidsmedewerker Vergunningen, Toezicht en Handhaving) aan mevr. N. Bogicevic-Vujosevic (gem. Purmerend, projectleider RO), d.d. 1 juli 2014.

Literatuur en bronnen

Literatuur

Huizer, J., J. Dijkstra en M. Benjamins, 2008. De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Purmerend - Rapportage behorende bij de archeologische beleidsadvieskaart voor de gemeente Purmerend. ADC Heritage / ADC ArcheoProjecten, Amersfoort.

Wagenaar, K., en C. Wallenburg, 1987. Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50.000. Toelichting bij de kaartbladen 19 Oost Alkmaar en 20 West Lelystad (Noordhollands gedeelte). StiBoKa, Wageningen.

Bronnen

Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) - www.ahn.nl . augustus 2013.

Archeologisch informatiesysteem Archis2, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort - archis2.archis.nl/archisii/html/index.html . augustus 2013.

Archeologische Monumentenkaart (AMK), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort - archis2.archis.nl/archisii/html/index.html . augustus 2013.

Atlas Leefomgeving - www.atlasleefomgeving.nl . augustus 2013.

Bodemkaart van Nederland 1 : 50.000 - blad 19 Oost Alkmaar en 20 West (gedeeltelijk) Enkhuizen. StiBoKa, Wageningen, 1987.

Bodemloket - www.bodemloket.nl . augustus 2013.

Dinoloket - Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond - www.dinoloket.nl . augustus 2013.

Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie - maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc . augustus 2013.

Streetview, maps.google.nl . augustus 2013.

WatWasWaar - website - watwaswaar.nl . augustus 2013.

Verklarende woordenlijst en afkortingen

Verklarende woordenlijst

afzetting	onderverdeling van een formatie, ook wel laagpakket genoemd.
prehistorie	dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.
vindplaats	een ruimtelijk begreemd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt monument, type monument, aard archeologische waarde, e.d.).

Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland.
AMK	Archeologische Monumentenkaart.
Archis2 zijn	geautomatiseerd archeologisch informatiesysteem voor Nederland; een databank waarin allerlei gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen opgeslagen, daterend van de prehistorie tot de Nieuwe Tijd.
v.Chr. n.Chr.	(jaren) voor Christus. (jaren) na Christus.
ILC	Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie.
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (versie 3.2, 2010).
-mv	onder maaiveld.
NAP	Normaal Amsterdams Peil - de gemiddelde zomervloedstand van het IJ bij Amsterdam, toen dit voor de afsluiting van de Zuiderzee nog open water was.
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort.
TMK	Topografisch Militaire Kaart, de eerste serie gedetailleerde topografische kaarten die voor heel Nederland gemaakt zijn, begonnen 1850 / afgerond 1864.

Bijlage 1

Ligging plangebied op topografische ondergrond

Bron: Topografische Dienst Nederland

schaal 1 : 25000

o.n. 331746

Ligging locatie

bijlage 1

Bijlage 2

Archeologische basiskaart

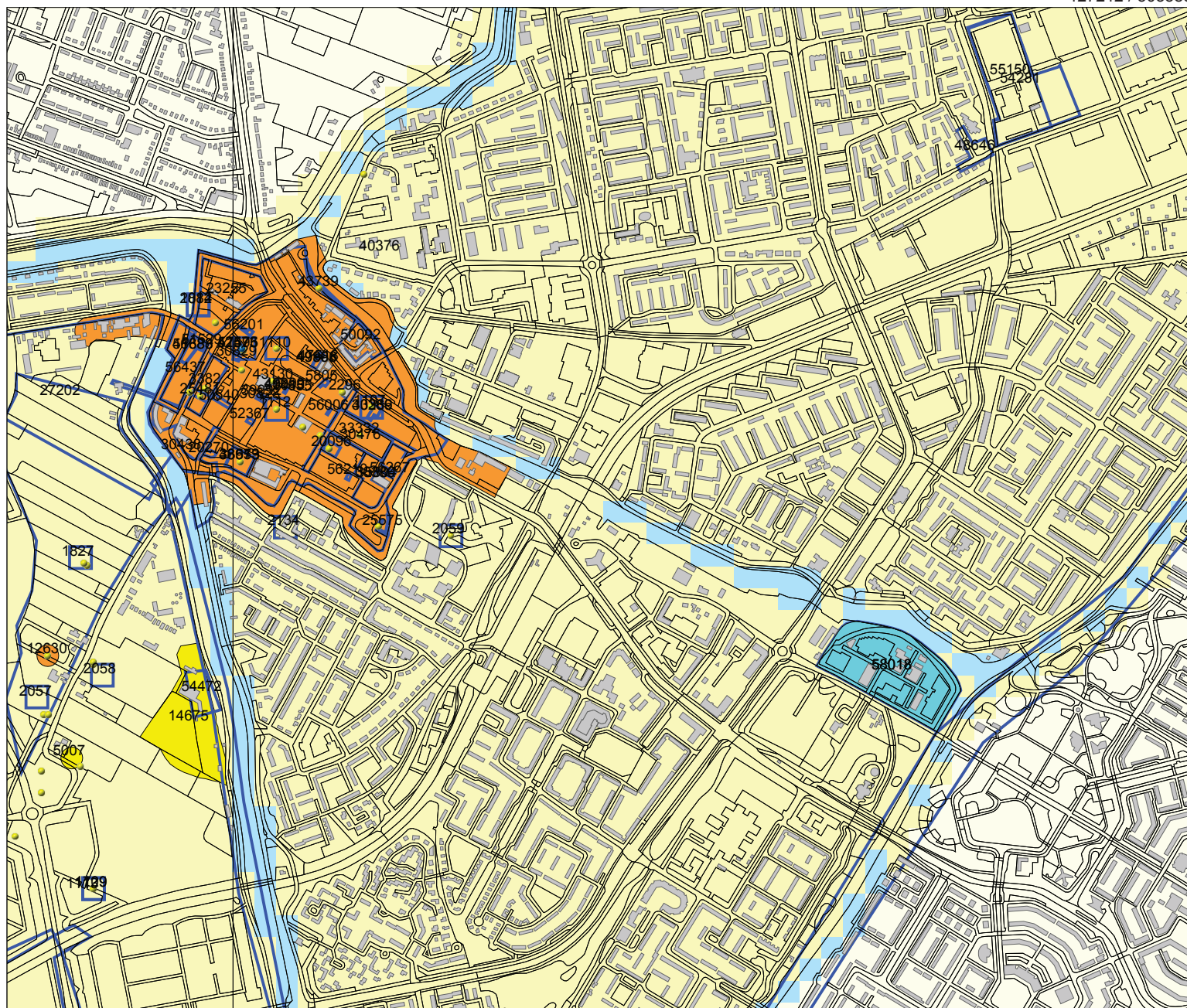
Archeologisch onderzoek ontwikkeling De Where te Purmerend - gem. Purmerend

21-08-2013

archeologische basiskaart - ligging De Where (58018) t.o.v. de oude kern van Purmerend (oranje)

J. v/d Roest - Grontmij Nederland B.V.

127212 / 503383

124482 / 501079

Legenda

- VONDSTMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- ONDERZOEKSMELDINGEN

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

0 500 m

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Archis2

www.grontmij.nl

Wij ontwerpen en realiseren [plannen](#) voor de [toekomst](#), door mensen en partijen in regio's bij elkaar te brengen en met elkaar te [verbinden](#), met [respect](#) voor onze leefomgeving, onze klanten en elkaar.